

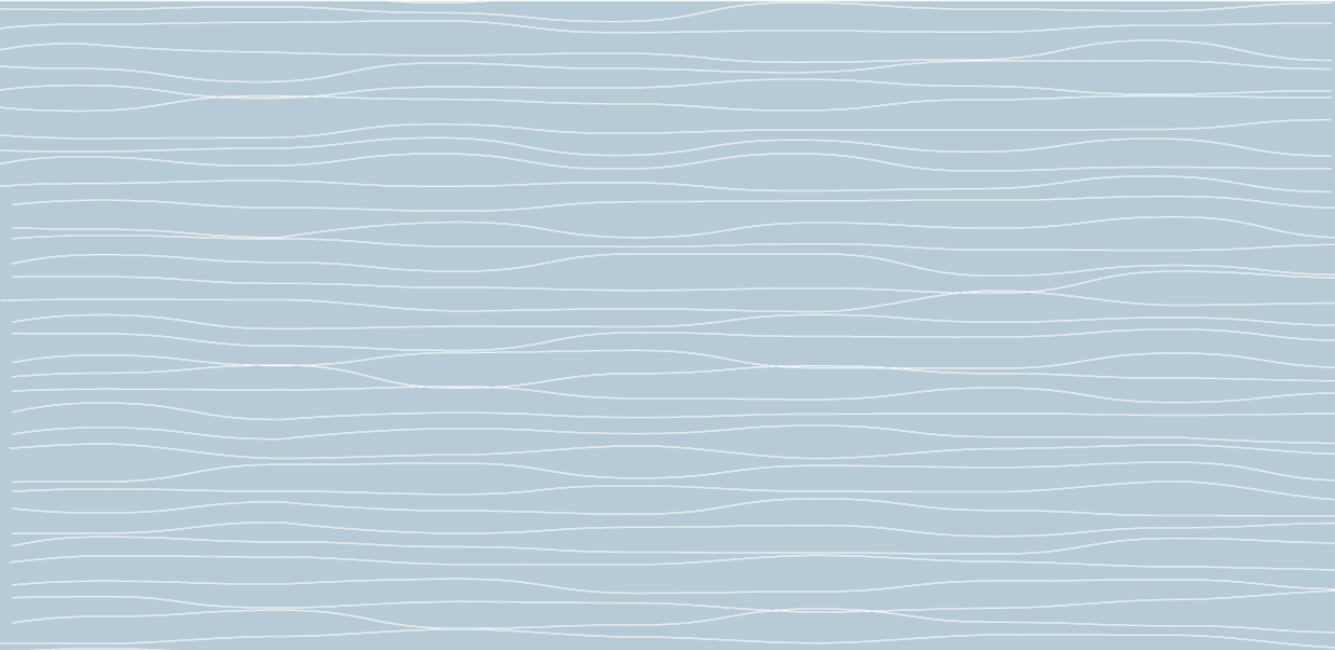
IUI OCH DESS VERKSAMHET FRAM TILL 1976 – SPECIALISERAD EMPIRISK FORSKNING ELLER ÖVERGRIPANDE SAMHÄLLSANALYSER?

LARS WOHLIN

SÄRTRYCK ur Magnus Henrekson, red. (2009), *IFN/IUI 1939–2009*.

Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling.

Stockholm: Ekerlids.

KAPITEL 8

IUI OCH DESS VERKSAMHET FRAM TILL 1976

SPECIALISERAD EMPIRISK FORSKNING ELLER ÖVERGRIPANDE SAMHÄLLSANALYSER?

LARS WOHLIN

År 1960 anställdes jag på IUI och tio år därefter utsågs jag till biträdande chef under Lars Nabseth. Två år senare fick jag en förfrågan om att bli chefsekonom på Svenska Arbetsgivareföreningen (nedan SAF). Jag började den första juli 1972. Avsikten var att efter ett år efterträda dåvarande chefen för SAF:s ekonomiska sekretariat Karl-Olof Faxén. Jag ställde dock som villkor att om chefskapet för IUI blev ledigt så fick min anställning på SAF inte vara ett hinder för att komma ifråga för en sådan eventuell utnämning, detta ifall IUI:s styrelse skulle bedöma att jag var den mest lämpade. IUI:s styrelse erbjöd mig sedermera att efterträda Nabseth och den 1 januari 1973 tillträdde jag posten som chef för institutet.

Efter valet 1976 frågade den blivande ekonomiministern Gösta Bohman om jag ville bli statssekreterare hos honom på Ekonomidepartementet. Jag frågade professor Ragnar Bentzel – tidigare chef för IUI – vad han tyckte. Han svarade att det skulle vara ett kliv nedåt i min utveckling att bli högste tjänsteman i ett statligt departement. Det var en ”helt meningslös” syssla som han bestämt avrådde från. Samma uppfattning hade IUI:s dåvarande ordförande Erland Waldenström i Grängesbergskoncernen. Vad kunde man uträtta på en sådan befattning? Det vore att förlösa min tid.

Den här attityden visar det stora avstånd som fanns mellan akademiker och topparna i näringslivet å ena sidan och den offentliga, politiska sfären å den andra.

Med mina insikter om svensk politik hade jag en helt annan uppfattning. En

sådan möjlighet att få ingå i toppledningen i Ekonomidepartementet¹ skulle jag bara få en gång i livet. En borgerlig regering skulle sannolikt inte komma tillbaka under lång tid framöver och då skulle jag vara för gammal. Nu eller aldrig, tänkte jag, och beslutade mig för att tacka ja.

Därmed sattes punkt för en spännande tid som chef för IUI. Sammanlagt blev det 14 givande år på institutet varav knappt fyra som dess chef. De enda avbrotten var två års studier i USA och den korta tiden som chefsekonom på SAF.

Jag kommer här att redovisa några av de steg som IUI har tagit på vägen mot ett uppfyllande av de mål som grundarna av IUI angivit. Jag är medveten om att det är ett subjektivt urval, men min uppgift har inte varit att skriva IUI:s hela historia utan att delge läsaren mina personliga intryck och erfarenheter från IUI, givetvis med betoning på min egen tid som institutets chef. För att ge en bakgrund till det som hände under mitt chefskap 1973–76 vill jag först nämna något av allt det viktiga som tilldrog sig före min tid och som utgör det fundament på vilket den fortsatta verksamheten rests.

IUI:S TILLKOMST OCH SYFTE

IUI tillkom som bekant på initiativ av ASEA-chefen J. Sigfrid Edström 1939. En av tankarna bakom bildandet var att näringslivet borde ha ett eget utredningsinstitut – staten hade inrättat Konjunkturinstitutet 1937. Tidigt etablerades en informell arbetsfördelning mellan instituten: KI arbetade med konjunkturbedömningar och ekonomisk politik medan IUI i huvudsak kom att ägna sig åt långsiktiga analyser av ekonomin.

I denna tanke låg, som jag har tolkat den, att IUI inte skulle låsas in i det statliga utredningsväsendet. Grundarna ville att institutet skulle stå fritt. Samtidigt lockades IUI hela tiden att ta emot statliga forskningsanslag. Visserligen togs anslag endast emot under förutsättning att det stod IUI helt fritt att publicera resultaten, men detta hindrade inte att anslagen delvis styrde vilka frågor som kom att utredas och beforskas.

Styrelsen hade självfallet också en betydande roll. En del forskningsprojekt initierades av att en fråga hade blivit politiskt brännbar. Andra program tillkom genom att kvalificerade forskare hade med sig både egna projekt och anslag när de rekryterades till IUI.

Det fanns fler aspekter än den ovan nämnda vid bildandet av IUI. Några av

¹ Den borgerliga regering som tillträdde 1976 delade upp Finansdepartementet i Ekonomi- och Budgetdepartementen, vilka leddes av Gösta Bohman (m) respektive Ingemar Mundebo (fp).

dem står att finna i Tomas Mattis avhandling i ekonomisk historia från 2006: *Professionella Patriarker – Svenska storföretagsledares ideal, praktik och professionaliseringsprocess 1910–1945*.

Här är några illustrativa citat:

Det fanns en rädsla hos näringslivet för att den yngre intelligentian skulle lockas över till socialdemokratin och statens förvaltningsorgan. Under sent 1930-tal bildades därför IUI – Industriens Utredningsinstitut av företrädare från näringslivet, för att genom denna organisation kunna sprida en ekonomisk ideologi på vetenskaplig grund som passade de stora exportföretagens syften.²

Fem stora industriföretag; ASEA, Separator, L M Ericsson, Electrolux och SKF hade bildat en klubb, *The Big Five*, som bättre skulle tillvarata storindustrins och exportföretagens intressen.³

Industriens Utredningsinstitut kom att bildas ur Edströms och *The Big Fives* strävanden efter ett ekonomisk-politiskt samarbete när det gällde opinionsbildning. Det gällde att lägga samarbetet och den nya organisationen på vetenskaplig grund, för att på så sätt öka trovärdigheten och kunna locka till sig unga ekonomer som annars kunde komma att närma sig socialdemokratin.⁴

En tolkning som Matti (2006, s. 103) gör är

att de stora företagen som medlemmar i Industriförbundet inte tyckte att Industriförbundet kunnat möta arbetarrörelsens idéutveckling på det politiska området och att de därför sökt sig nya vägar där IUI med sin vetenskapliga kraft fått utgöra det synliga beviset på potens hos de framträdande företagsledarna.

Huruvida Sigfrid Edström och övriga instiftares mål för IUI kom att förverkligas och fullföljas tål att diskuteras. Jag återkommer till frågan nedan.

IUI:S MEDVERKAN I STATENS LÅNGTIDSUTREDNINGAR

År 1941 blev Ingvar Svennilson chef. IUI:s första publikation, *Vår folkförsörjning i avspärrningstider I*, utkommer. I en skrift som utges i samband med Edströms

² Matti (2006, s. 42), citerat från Henriksson (1990).

³ Matti (2006, s. 102). Brev från Edström till Österberg. Volym 276, J. Sigfrid Edströms arkiv, RA.

⁴ Matti (2006, s. 102f.). Författaren hänvisar till ett uttalande av Bertil Almgren, verkställande direktör i Stockholms Bryggerier AB, vid sammanträde den 7 januari 1938. Protokoll s. 3. Volym 36, J. Sigfrid Edströms arkiv, RA.

avgång som styrelseordförande 1943 beskriver sig IUI för första gången som ett forskningsinstitut. Denna bild bekräftas av dagens bedömare. Nationalencyklopedin beskriver det så här:

IUI tillkom på initiativ av den s.k. Direktörsklubben och hade i början svårt att leva upp till principen om fri forskning. Inom storindustrin ville man förena den vetenskapliga verksamheten med industriell upplysning och propaganda, och det var först under ledning av Ingvar Svennilson 1942–51 som IUI blev ett fullt självständigt forskningsinstitut.⁵

Hur som helst, 1944 påbörjades IUI:s långa samarbete med staten och inriktningen på långsiktiga frågor i stället för på konjunkturanalyser. Arbetet leddes av Ingvar Svennilson. Rapporten *Industrins sysselsättning under åren närmast efter kriget* publicerades. Detta var IUI:s första större offentliga uppdrag och en föregångare till kommande uppdrag för de statliga långtidsutredningarna.

I slutet av 1940-talet utnämndes professor Erik Lundberg till chef för Konjunkturinstitutet. Som jag nämnt ovan sågs det som en naturlig arbetsfördelning att IUI skulle syssla med de mer långsiktiga bedömningarna av svensk ekonomi medan Erik Lundberg och KI koncentrerade sig på konjunktur- och stabiliseringspolitik. Det var därför naturligt för Ingvar Svennilson att IUI skulle ta på sig ansvaret för en kartläggning och analys av industrins långsiktiga investeringsplaner.

Formellt var det dock staten som via Finansdepartementet uppdrog åt IUI att utarbeta industribilagan till långtidsutredningarna. Det var också Finansdepartementet som bekostade arbetet.

IUI fullföljde under 1950- och 1960-talen samarbetet med staten. År 1966 utgavs boken *Framtidsperspektiv för svensk industri 1965–1980* av Ragnar Bentzel och Jan Beckeman. Två år senare kom John Ekström med *Långtidsutredningens industriprognos för 1970. En granskning och revidering*.

INDUSTRISTRUKTUR OCH KONSUMTIONSANALYS

När jag nu ser tillbaka så är det svårt att fastslå exakt vad som var IUI:s generella inriktning. Många av IUI:s rapporter tillkom genom att de var del i avhandlingar skrivna av doktorander som redan hade påbörjat sina avhandlingar innan de kom till institutet. Några grundläggande teman var dock *industristruktur* och *konsumtionsanalys*.

⁵ Här kan noteras att Ingvar Svennilson i praktiken avgick som chef redan 1949, då han blev tjänstledig och Erik Dahmén trädde in som tillförordnad chef.

Forskarna analyserade industrin som sådan och undersökte utvecklingsblock inom textilindustri, skogsnäring och konjunkturkänslig industri. Flera viktiga arbeten publicerades, t.ex. *Den norrländska skogsnäringens konjunkturkänslighet under mellankrigsperioden* av Erik Ruist och Ingvar Svennilson 1948. Detta var den första ekonometriska studien i Sverige och den sista rapporten i Norrlandsutredningen, IUI:s mest omfattande forskningsprojekt.

Om Svennilson kan också nämnas att han åtog sig det statliga uppdraget att kartlägga den svenska industrins situation och behov av stöd i samband med Marshallplanens genomförande 1947.

Mycket viktiga insatser gjordes också på 1950- och 60-talen. År 1950 blev Marcus Wallenberg ordförande och Erik Dahmén var då chef. Samma år lade Dahmén fram en av landets mest uppmärksammade doktorsavhandlingar i nationalekonomi: *Svensk industriell företagarverksamhet 1919–1939*. Några viktiga strukturutredningar under denna epok var *Utvecklingstendenser för svensk stålindustri* av Erik Ruist och *Svensk verkstadsindustri. Struktur och utvecklingstendenser* av Göran Albinsson.

I detta sammanhang vill jag nämna min egen avhandling som utkom 1970: *Skogsindustrins strukturuomvandling och expansionsmöjligheter*. Den byggde på den australiensiske ekonomen Wilfred Salters (1960) analys av "embodied and disembodied technological change" dvs. att ny teknik i hög grad förutsätter investeringar i nytt realkapital. Ny teknik kan införas endast i takt med att de totala kostnaderna per enhet är lägre än de rörliga kostnaderna i gamla ännu ej utmönstrade anläggningar. Därför kan införandet av ny teknik ta mycket lång tid.

Med cheferna under 1950- och 60-talen kom IUI:s forskning mer att inriktas på konsumtionsanalys. Hit hör Jan Wallanders *Studier i bilismens ekonomi* och *Den privata konsumtionen i Sverige 1931–1965* av Ragnar Bentzel m.fl. samt *Vår konsumtion, återblick – prognos* av Göran Albinsson. Denna inriktning följdes sedan upp av Erik Höök, som 1962 presenterade sin betydande avhandling *Den offentliga sektorns expansion – En studie av de offentliga civila utgifternas utveckling åren 1913–58*. Han analyserade efterfrågan på offentliga tjänster och dess effekter på inkomstfördelningen.

Nämnas bör också undersökningar av mer sociologisk karaktär, som *Norrländska framtidsperspektiv* av bl.a. Göran Albinsson och sociologiprofessorn Gunnar Boalt,⁶ Jan Wallanders *Flykten från skogsbygden. En undersökning i Klarälvsdalen* och Bengt G. Rundblads *Arbetskraftens rörlighet. En studie av en lokal arbetsmarknad*.

6 Denna antologi tillkom på initiativ av Sundsvallsbanken i samband med firandet av bankens 100-årsjubileum 1964.

FRIGÖRELSEN FRÅN STATEN

I slutet av 1960-talet blev svensk politik starkt vänsterinriktad. Statens näringspolitik skulle aktiveras. Socialdemokraternas ambition var att skaffa sig ett ökat inflytande över industrins investeringar. År 1967 etablerades Sveriges Investeringsbank. Dess uppgift var att stödja finansiering av olika industriprojekt. Man kan se bildandet av Investeringsbanken som ett sätt att flytta ut en del av statens industristöd till en institution utanför den statliga budgeten, s.k. *off budget spending*. Det fanns också en önskan att hålla beslut om industriinvesteringarna utanför regeringens direkta ansvarsområde. Ett annat steg i denna riktning var att föra de statliga bolagen in i Statsföretag. I detta syfte tillskapades likaså Industridepartementet tillsammans med Industriverket som verkställande organ. Inom detta verk inrättades en utredningsenhet. Chef för denna blev den tidigare IUI-medarbetaren och socialdemokraten Östen Johansson.

Erik Höök, som varit verksam vid IUI under många år, anställdes nu som planeringschef på Finansdepartementet med uppgift att leda arbetet med 1970 års långtidsutredning. För honom var det då naturligt att låta IUI fortsätta att utarbeta industribilagan till långtidsutredningarna.⁷ Ansvar för industribilagan flyttades dock från Finans- till Industridepartementet. Syftet var också att påbörja en rullande bedömning av industrins investeringsplaner.

Inledningsvis fick IUI uppdraget att skriva industribilagan till statens långtidsutredning som en uppföljning av 1970 års långtidsutredning. Det var dock tydligt att Industriverket i framtiden skulle ta över IUI:s uppgift att vara underordnat statens långtidsutredningar. Syftet på längre sikt var, som jag såg det, att utredningsenheten inom Industriverket skulle ansvara för industrienkäterna.

Inom den regerande socialdemokratin fanns en viss vilja att engagera industrin i arbetet med den nu mer interventionistiska politiken för att undvika konfrontation. Det ansågs bättre att samarbeta politiskt med näringslivet än att skapa en konfrontationsstämning som riskerade att bli svårhanterlig. Utan näringslivets medverkan skulle företagens vilja att till staten rapportera sina framtida investeringsplaner bli i det närmaste obefintlig.

Mitt första uppdrag som IUI-chef var att färdigställa en uppföljning av industribilagan till 1970 års långtidsutredning (*Svensk industri 1972–1977*). Den byggde bland annat på enkäter till industriföretag om deras långtidsplaner. Arbetet med industribilagan upplevde jag emellertid som en inskränkning i möjligheterna att själv formulera vilka antaganden som skulle läggas till grund för den allmänna ekonomiska utvecklingen, t.ex. BNP-utvecklingen, den privata konsumtionen och bytesbalansen. Från Finansdepartementet kom olika instruk-

⁷ Se vidare Carl Johan Åbergs uppsats i denna volym.

tioner om vilka makroekonomiska förutsättningar som planerna skulle grundas på för att helhetsbilden skulle bli konsistent.

Mot denna bakgrund beslöt jag att IUI skulle stå helt fritt och göra sina egna långtidsutredningar. Målet var också att IUI skulle göra sig oberoende av finansiering från staten. Som jag såg det var detta en förutsättning för att IUI fritt skulle kunna välja vilka frågeställningar vi ville belysa och vilka policyrekommendationer vi ville lyfta fram.

För IUI var det ett betydande steg att bryta det långvariga samarbetet med statens långtidsutredningar. Jag tror att det på vissa håll kom att uppfattas som ett hot att staten förlorade sin ensamrätt till analys av de långsiktiga ekonomiska bedömningarna. Vilken trovärdighet skulle man tillmäta planer som företagen tvingats lägga fram för sina långfristiga investeringsplaner? Hela tanken att staten skulle få industrin att ange sina investeringsplaner på lite längre sikt kom – bland annat genom IUI:s inträde som en av staten oberoende leverantör av långtidsbedömningar – att ebba ut. Ett annat skäl till att sådana övningar blev meningslösa var att det var omöjligt att förutse de återkommande kostnadskriser som politiken med fasta växelkurser skulle medföra. Det fanns inga förutsättningar att med politiska interventioner hålla pris- och lönestegringarna i schack.

För mig var det viktigt att IUI skulle bidra med en konsistent helhetsbild av ekonomin. För detta krävdes en heltäckande ekonometrisk modell. Huvudansvaret för denna lades på Ulf Jakobsson. Jag ansåg det vara viktigt, att näringslivet förfogade över en modell som gjorde det möjligt att simulera effekterna av ändrade politiska och makroekonomiska förutsättningar. Näringslivets behov av en egen sådan modell är måhända mindre i dag när liknande utredningar görs av Riksbanken och Riksdagens utredningstjänst, RUT. Trots det anser jag att det är viktigt att Sverige har en från staten helt fristående utredningstjänst som – oaktat avsaknad av en egen ekonometrisk modell – har kapacitet att löpande följa ekonomin.

För IUI var det viktigt att attrahera duktiga ekonomer som kunde arbeta med makrodata och hade god kännedom om nationalräkenskapernas uppbyggnad. Sådana ekonomer var dessvärre sällsynta. Vid universiteten hade studenter bara begränsade möjligheter att få utveckla kompetens att hantera makroekonomiska data och sätta sig in i nationalräkenskapernas redovisningsmetoder. Där dominerade – och dominerar fortfarande – teoribildning framför empiriska studier.

IUI:s arbete med en egen långtidsutredning kom att involvera en stor del av forskarstaben. De frågeställningar som togs upp var t.ex. industrifinansiering, miljösatningar och energiförsörjning, vilka är av största angelägenhet också i dag.

En långtidsutredning kräver ett omfattande statistiskt arbete. Stora datamäng-

der måste bearbetas. Huvudsakligen var det Statistiska centralbyrån som levererade dataunderlaget. Om det inte fanns data måste det insamlas via enkäter, vilket var oerhört mödosamt och dyrbart. Därför kom empiriska analyser i hög grad att koncentreras till områden där det redan fanns statistiskt underlag.

Statistiska centralbyrån var underställd Finansdepartementet. Staten fick därför ett stort inflytande över vilken statistik som kom att tas fram. Därigenom blev också studerade problem begränsade till områden som låg inom de aktuella politiska frågeställningarna. SCB var mycket lyhörd för regeringens syn på vad som var politiskt intressant. Inte för att statistiken i sig inte blir objektiv utan för att frågor som borde vara av intresse inte blir belysta om den relevanta statistiken saknas. Som jag ser det är det viktigt att ha opartiska kravställare på den statistik som skall tas fram, statistiken bör inte produceras endast för statens fromma.

Ett lyckat exempel på IUI:s satsning på egna utredningar och framtagande av egen statistik är Birgitta Swedenborgs utredningar (t.ex. Swedenborg 1979) om svenska företags utlandsinvesteringar – som sedermera har följts upp av SCB. Ett annat exempel är Anders Klevmarkens (Klevmarken 1980) utredning om tjänstemännens löneutveckling. Hans utredning visade hur livslönen utvecklades för civilingenjörer. Där påvisades bland annat det starka sambandet mellan livslönen och den ålder vid vilken civilingenjören hade utexaminerats. Den som tog sin examen vid 24 års ålder hade hela livet i genomsnitt en högre lön än den som kom ut tre år senare. Detta aktualiserade frågan om vilka konsekvenser det får för Sverige att genomsnittsåldern för akademikernas första examen har stigit till ca 28 år. Den typen av analyser togs inte upp av SCB förrän ett årtionde senare.

Under 1980-talet fortsatte Gunnar Eliasson med IUI:s egna, från staten fristående, analyser. Den sista IUI-studien i linje med ansatsen i långtidsutredningarna kom 1993: *Den långa vägen – Den ekonomiska politikens begränsningar och möjligheter att föra Sverige ur 1990-talets kris*. Därmed sätts punkt för en intressant och inte oviktig period i IUI:s historia.

MARCUS WALLENBERG

Marcus Wallenberg satt som ordförande för IUI under 25 år (1950–75), vilket förvisso präglade verksamheten. Det fanns inte ett styrelsemöte där inte alla stora industriledare mangrant infann sig, och en sak visste man säkert: Hur uppbokade dessa personer än var, så råkade de alla ha en lucka i sin almanacka just vid det datum som Marcus Wallenberg föreslog för nästa möte.

Som IUI-chef var det också intressant att minutiöst behöva redogöra för ett bokslut på ett par futtiga miljoner. Nog fanns det viktigare saker att diskutera,

men jag antar att det var ett sätt för Marcus Wallenberg att bedöma den föredragande personen snarare än bokslutets relevans.

För Marcus Wallenberg var det viktigt att alltid bli först informerad om forskningsresultaten. Att hela tiden vara bättre informerad än andra var en av hans viktigaste metoder för att få ett övertag som industri- och finansman. Som sekreterare i IUI:s styrelse under många år var det dessutom mycket givande att lyssna till hans utläggningar om läget i USA och i svensk industri.

Han hävdade kraftfullt att IUI skulle stå fritt att bedriva en självständig forskning och att utredningarna skulle publiceras oavsett resultaten. Ett exempel på detta fick jag erfara under mitt arbete om skogsindustrin. Min tes var att prisbildningen var helt fri på världsmarknaden för skogsindustriprodukter och att priset för de inhemska skogsföretagen därför var exogent bestämt. Samtidigt fanns vid den tiden ingen fri marknad för massaved eller timmer. Skogsindustrin var i början av 1960-talet helt hänvisad till inhemsk råvara. Ju högre världsmarknadspriserna var, desto högre pris kunde skogsindustrin betala för råvaran. Från skogsindustrin hävdades att sambandet var det omvända. Det höga priset på massaved och timmer äventyrade skogsindustrins överlevnad. Skogsindustrins organisationer ansåg att jag borde avskiljas från utredningen. Tack vare Marcus Wallenbergs ingripande vågade de emellertid inte driva denna fråga.

SAF och Industriförbundet svarade till lika delar för IUI:s basfinansiering. Industriförbundet hade ofta ont om pengar, medan SAF var rikt. När Industriförbundet var ovilligt att ge IUI mer pengar föreslog jag vid ett tillfälle Marcus Wallenberg att Bankföreningen skulle bidra med en tredjedel och att IUI i högre grad skulle ta upp finansiella frågor i sitt forskningsprogram. Marcus Wallenberg avvisade bestämt detta förslag med motiveringen att Bankföreningen var intellektuellt undermålig och inte kunde anförtros att få inflytande över IUI:s forskning.

OFULLBORDAD AMBITION

Min tid som chef för IUI blev relativt kort. Mitt syfte med satsningen på egna långtidsutredningar var att löpande årsvis presentera konsistenta analyser för hela ekonomin. Forskarna skulle i olika bilagor kunna ta fram fördjupade analyser på skilda områden t.ex. arbetsmarknadsanalyser, energiförsörjning, företagens finansiering m.m. Förhoppningen var också att IUI därmed skulle få större genomslag för sina publikationer.

En sådan ambition krävde en annan organisation av IUI. Rekryteringen av forskare skulle inriktas på personer som var intresserade av speciella områden. Deras forskningsresultat skulle också kunna sättas in i ett helhetsperspektiv. Kan-

ske hade det dock blivit svårare att rekrytera kvalificerade akademiska forskare som huvudsakligen var inriktade på sin egen akademiska karriär. En väg att för- ena dessa mål var att låta utomstående väletablerade forskare från den akademiska världen bidra med fördjupade analyser på speciella områden.

Det är inte min sak att i detta sammanhang söka bedöma hur efterträdarna på IUI under de dryga 30 år som gått sedan jag lämnat IUI hanterat den svåra frågan om avvägningen mellan aktuella övergripande samhällsanalyser och specialinriktade forskningsprojekt som kräver mödosamt ihopsamlat empiriskt dataunderlag under lång tid.

FÖRVERKLIGADES EDSTRÖMS SYFTEN?

Har då IUI förverkligat grundaren Sigfrid Edströms intentioner? Frågan kan formuleras på ett annat sätt: Har IUI utgjort en tankesmedja av det slag som har skapat alternativa synsätt och frågeställningar? IUI fick ganska liten inverkan med sina analyser av bilefterfrågan och andra branschstudier i den samhällsekonomiska debatten. Ser man tillbaka fick IUI aldrig något större inflytande över mer fundamentala ideologiska frågeställningar. Man sysslade för litet med övergripande frågor som t.ex. avvägningen mellan statens roll och individens ansvar, arbetsmarknadens reglering, konsekvenserna för penningpolitiken av den fasta växelkursen, välfärdssystemets effekt på tillväxten etc.

Huruvida IUI bör betraktas som ett framgångsrikt kapitel i industrins och näringslivets historia råder det säkert delade meningar om. Visst kan man hävda att IUI har spelat en roll för att med empiriska studier och vetenskapliga rapporter ha analyserat industrins och näringslivets interaktion med samhället och att man därmed har ökat förståelsen för näringslivets villkor och fördjupat kunskaperna om svensk ekonomi. Den riktigt stora betydelse för samhällsdebatt och politiskt beslutsfattande som grundaren hade hoppats på fick man dock inte. Dock skall sägas att flera av dem som bedrev forskning på IUI senare kom att engagera sig i de breda samhällsfrågorna inom andra institutioner.

Empirisk forskning kräver vanligen insamlande av stora mängder data. Studierna tar ofta många år i anspråk. När resultaten läggs fram har intresset för frågan som motiverade beslutet att starta utredningen ebbat ut. Det behövs därför bättre former för uppföljning av resultaten.

Den statistik som produceras framkommer i hög grad på beställning från statliga myndigheter såsom Finansdepartementet, Riksbanken med flera. Det är viktigt att ha ett fristående institut som har kunskap att göra kvalificerade utvärderingar av det statistiska underlagsmaterial som kan ligga till grund för ekonomernas analyser. IUI kunde här vara en pådrivande kraft och extern kravställare

på statistiskt material. Nya frågeställningar kräver nytt empiriskt material, vilket oftast inte finns tillgängligt.

Det är viktigt med en fristående institution som kan initiera forskning på olika områden och inte ägna så mycket tid åt att söka forskningsanslag på olika håll speciellt när det kommer till större empiriska forskningsprogram. Risken är annars stor att tyngdpunkten flyttas till smala teoretiska analyser, vilka är enklare och billigare att genomföra.

Min grunduppfattning är att näringslivet även i framtiden behöver ett forskningsinstitut med bred inriktning på makroanalyser som står fritt från statligt kontrollerade institutioner med forskningsinriktning.

REFERENSER

- Albinsson, Göran (1958), *Vår konsumtion, återblick – prognos*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Albinsson, Göran (1961), *Svensk verkstadsindustri. Struktur och utvecklingstendenser*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Albinsson, Göran, Gunnar Boalt, Erik Dahmén, Odd Gulbrandsen, Sven-Ola Hellmér, Erik Karlsson, Lars Kritz, Esse Lövgren och Jan Wallander (1964), *Norrländska framtidsperspektiv*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Andersson, Thomas, Pontus Braunerhjelm, Bo Carlsson, Gunnar Eliasson, Stefan Fölster, Lars Jagrén, Eugenia Kazamaki Ottersten och Kent Rune Sjöholm (1993), *Den långa vägen – den ekonomiska politikens begränsningar och möjligheter att föra Sverige ur 1990-talets kris*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Bentzel, Ragnar m.fl. (1957), *Den privata konsumtionen i Sverige 1931–65*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Bentzel, Ragnar och Jan Beckeman (1966), *Framtidsperspektiv för svensk industri 1965–1980*. Stockholm: IUI.
- Dahmén, Erik (1950), *Svensk industriell företagarverksamhet*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Ekström, John (1968), *Långtidsutredningens industriprognos för 1970. En granskning och revidering*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Henriksson, Rolf G. H. (1990), *Som Edström ville – Hur IUI blev till*. Stockholm: IUI.
- Hernod, Torsten, Gunnar Häggelöf, Ivar Högbom, Vilhelm Lundvik, Ragnar Sundén, Ingvar Svennilson och Gustaf Söderlund (1941), *Vår folkförsörjning i avspärrningstider I*. Stockholm: IUI och Kooperativa förbundets bokförlag.
- Höök, Erik (1962), *Den offentliga sektorns expansion: En studie av de offentliga civila utgifternas utveckling åren 1913–58*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Industriens Utredningsinstitut (utan enskilda författare) (1944), *Industrins sysselsättning under åren närmast efter kriget*. Stockholm: IUI.
- Klevmarken, Anders (1980), *Ålders- kvalifikations- och beföringstillägg. En studie av industritjänstemännens lönebildning*. Statistiska institutionen, Göteborgs universitet, Skriftserie nr 17. Stockholm: Almqvist & Wiksell International

- Matti, Tomas (2006), *Professionella Patriarker – Svenska storföretagsledares ideal, praktik och professionaliseringsprocess 1910–1945*. Doktorsavhandling i ekonomisk historia. Uppsala Studies in Economic History, vol. 75. Uppsala.
- Ruist, Erik (1966), *Utvecklingstendenser för svensk stålindustri*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Ruist, Erik och Ingvar Svennilson (1948), *Den norrländska skogsnäringens konjunkturkänslighet under mellankrigsperioden*. Stockholm: IUI.
- Rundblad, Bengt G. (1964), *Arbetskraftens rörlighet. En studie av en lokal arbetsmarknad*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Salter, Wilfred E. G. (1960), *Productivity and Technical Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Swedenborg, Birgitta (1979), *The Multinational Operations of Swedish Firms. An Analysis of Determinants and Effects*. Doktorsavhandling. Stockholm: IUI.
- Wallander, Jan (1948), *Flykten från skogsbygden. En undersökning i Klarälvsdalen*. Stockholm: IUI.
- Wallander, Jan (1958), *Studier i bilismens ekonomi*. Stockholm: IUI.
- Wohlin, Lars (1970), *Skogsindustrins strukturomvandling och expansionsmöjligheter*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Wohlin, Lars m.fl. (1973), *Svensk industri 1972–1977*. Uppföljning av industribilagan till 1970 års långtidsutredning. Särtryck ur SOU 1973:21 (*Svensk ekonomi fram till 1977: 1970 års långtidsutredning avstämd och framskriven*). Stockholm: IUI.
- Åberg, Carl Johan (2009), "Långtidsutredningarna – en blandeekonomins spegel". I denna volym.

FÖRFATTARPresentation

Lars Wohlin är född 1933. Han blev ekon.dr på Handelshögskolan i Stockholm 1970 på en avhandling om skogsindustrins strukturomvandling och expansionsmöjligheter. År 1973 utsågs han till chef för IUI. 1976 blev han statssekreterare hos Gösta Bohman i Ekonomidepartementet. Åren 1979 till 1982 var han riksbankschef. Efter den borgerliga regeringens fall 1982 utsågs han till chef för Stadshypotek, vilket han var fram till 1996. Han var därefter under tre år adjungerad professor i nationalekonomi vid Linköpings universitet och under de tre följande åren vid Uppsala universitet. Under fyra år var han ordförande för Dresdner Banks nordiska verksamhet. Sedan 2004 är Lars Wohlin EU-parlamentariker.